

אמנות || שמעתם על העטלפים שכמעט שרפו את יפן? עכשיו הם בפתח תקוה, לכאורה

פיתוח אמריקאי במלחמת העולם הפך את היונקים הקטנים לפצצות תבערה. בתערוכה חדשה מציגה קרן גלר את סיפורם ואת השימוש האבסורדי של האדם בבעלי חיים

14:00 04.02.2020 נעמה ריבה

הנשק העטלפי הקטלני שפיתחה ארה"ב במסגרת הטירוף של מלחמת העולם השנייה, אינו ידוע כמו פצצת האטום שהחריבה את הירושימה ונגסקי והוא גם פחות הרסני ממנה, ובכל מקרה — הוא נגזר. מדובר בפצצות עטלף, שהיו חלק ממבצע "אקס־ריי". המבצע הזה עומד במרכז תערוכתה של קרן גלר, "פרסונה פיקטה", במוזיאון פתח תקוה לאמנות. בתערוכה, שהיא למעשה מיצב, מוקרנים על מסכים עטלפים בודדים או בקבוצה שצולמו בארגנטינה, ובמרכזם נורה המסמלת את הפצצה. בכניסה לתערוכה מוצג פוחלץ של עטלף מקסיקני — זה הזן שאיתו נעשו הניסויים — שהגיע מתצוגת הקבע של מוזיאון האדם והסביבה בעיר.

"מבצע אקס־ריי" בדק אפשרות לשחרר מעל הקיסרות היפנית עטלפים נושאי פצצות תבערה זעירות, שיופעלו בעת הנחיתה ויגרמו להתלקחות מבני הנייר והעץ האופייניים לאדריכלות היפנית. מי שהגה את הרעיון היה הזואולוג ד"ר לייטל ס' אדמס. למשימה נבחר העטלף המקסיקני קל המשקל — 14 גרם בלבד. במקביל פותחה פצצת תבערה ממוזערת, מין נפאלם. הוכחה ליעילות הפצצה התקבלה כאשר קבוצת עטלפים "חמושים" הצליחה להימלט ממעבדת הניסויים והציתה דליקות רבות בארצות הברית. בניסוי שנערך בדצמבר 1943 נחל הפרויקט הצלחה, וכפר שנבנה במיוחד עבור הניסוי ודימה יישוב יפני — נשרף כליל. בשנת 1944, כמה חודשים אחרי ניסוי העטלפים, הושלם פיתוח פצצת האטום ב"פרויקט מנהטן", ולאור החלופה היעילה והקטלנית יותר שנמצאה לסיום המלחמה, בוטל "מבצע אקס־ריי", והמטוסים שיועדו במקור לנשיאת העטלפים, הוסבו לכלי לשיגורן של פצצות אטום. גלר, ילידת 1976, היא בוגרת תואר הראשון באמנות של המדרשה לאמנות בבית ברל ותואר שני מבצלאל. היא יוצרת בעיקר בווידיאו, פיסול ומיצב ועבודותיה חוקרות התנהגויות אנושיות ועיסוק

בחיות ככלי להרג או לשעשוע. לפני כחודש היא הציגה בגלריה חנינא את התערוכה "מחיצה", שעסקה בפרקטיקת הוצאה להורג שהיתה נהוגה 4,000 שנה והיא: הימחצות על ידי פיל. בתערוכה "סינדרום פירנצה" שהוצגה ב-2016, נראו 45 סרטוני חיות שצולמו באתרי פנאי ושעשוע, כשלכל חיה הוצמדה הפרעת נפש. למשל, פילת קרקס שסובלת מפוסט־טראומה, תנין עם התקף חרדה וקרנף שפיתח מחשבות שווא.

כלי העבודה של גלר הוא לרוב וידיאו. "הווידיאו עבורי הוא כלי לחשיבה. אני מצלמת ועורכת הרבה מאוד, והרבה מהחומרים כלל לא יוצאים לאור. עבודות הווידיאו שאני עושה בדרך כלל מתגבשות למיציבים".

מה למדת במהלך צילומי החיות?

"נגלה לעיניי הפער בין תפאורות הסביבה, העשויות מחומרים פלסטיים שונים ותפקידן להעצים את חווית הצבע, הצורה והגודל הכאילו טבעיים — לבין התנהגות הקהל הצופה, שנוטה להתכחש לכך שמדובר בתפאורה תחליפית לטבעי. נוצרו דיסוננסים מעוררי פליאה: רוב בני האדם המצולמים מתנהגים כאילו הם באמת הגיעו לאגם, לפסגת הר, למצפה, למפגש חד־פעמי עם בעל החיים ואזור מחייתו. האשליה הופכת לחוויה מספקת כשלעצמה, ואולי אף עדיפה על פני טבע אמיתי, מלכלך ומסוכן. בתוך כל המהלך הזה קראתי הרבה מאמרים ומחקרים זואולוגיים ואנתרופולוגיים וכך הגעתי לכמה סיפורים היסטוריים שנשמעו לי תחילה מופרכים — אך התבררו כאמת היסטורית. אחד מהם הוא הנרטיב של "מבצע אקס־ריי", שמוכר גם כפרויקט "פצצת עטלף". בדומה למה שעשיתי ב"סינדרום פירנצה" גם בעבודה זו שילבתי מניפולציות בווידיאו ובטקסט של אמת ובדיה, היסטורי ופיקטיבי".

אמת, בדיה והומור

ערבוב האמת והבדיה בטקסט שמלווה את התערוכה מתבטא למשל כשגלר כותבת כי בעקבות תקלה, "לא כל מנגנוני התבערה התלקחו, וחלק מן העטלפים שנמלטו מהניסוי הוסיפו לשאת בגופם פצצות מושהות". או למשל כשהיא כותבת: "מחקרים זואולוגים הוכיחו, כי הודות לחוש ההתמצאות של העטלפאים, המבוסס על הפקת גלי קול בתדרים גבוהים ועל כושר ניווט ואיכון מוגברים, הצליחו חלקם לחצות את האוקיינוס האטלנטי הצפוני, ודרך מרוקו, אלג'יריה, לוב ומצרים הגיעו ארצה, יצרו לעצמם קהילה אוטונומית במושבה פתח תקוה". אז לאם המושבות הם כנראה לא הגיעו, אבל חלק מהמתואר בהחלט קרה.

האם הרעיון בעבודה זה להראות שבמלחמה, שהיא מעשה קיצוני, שימוש בחיות הוא מעשה

קיצוני במיוחד?

"שלומית ברזר, אוצרת התערוכה, ציטטה בטקסט שכתבה את דברי ג'ון ברג'ר, 'רידוד כזה של החיה, שמעוגן בהיסטוריה תיאורטית וכלכלית, הוא חלק מאותו תהליך שבו צומצמו חיי אדם ליחידות מבודדות של יצרנות וצריכה. ואכן, היחס לבעלי חיים הטרם במידה רבה את היחס לבני אדם'. במשוואה לקונית זו, היא כותבת, די אם נעמיד מצד אחד של המתרס את טייסי הקמיקזה היפניים, ומצדו האחר את 'פצצות העטלף' המעופפות, שפעלו ופותחו באותו פרק זמן היסטורי, כדי להבין, שאלה וגם אלה הם קורבנות מחופצנים של תעשיית המלחמה המודרנית. בתוך הקיצוניות והאלימות הבאות לידי ביטוי בגיוסם של בעלי חיים לצרכים מלחמתיים ולמטרות הרג, מעניינים אותי בעיקר המנגנונים ושלבי הפעולות. לדעתי, כשמבינים איך הם עובדים הם נשמעים מופרכים ולא מציאותיים. 'ב'פרסונה פיקטה' העטלף הופך למחבל מתאבד, וב'מחיצה' הפיל הופך לכלי הרצח, ובשניהם מבחינתי הדגש הוא על דרך המחשבה, על פיתוח המנגנון ואופני ההתנהגות האנושית".

מה היית רוצה שהצופה הישראלי ילמד מאירוע מלחמתי כה אליים?

"אני לא באה לחנך. אני עושה אמנות ומה שמעניין אותי בעיקר הוא לחורר את העץ, להקרין עליו ולראות מה קורה. לבדוק חיבורים של אור. מעניינים אותי חזרתיות, בניית קולאז' בווידיאו בחלל, פירוק והרכבה מחדש, תחושת הסכנה והיופי רגע לפני הפיצוץ. לגבי אלימות, השימוש האכזרי ביותר נעשה בבני אדם ועל ידם. בעלי חיים, אחד מן האחרים האולטימטיביים של האדם, מייצגים בצורה מובהקת ביותר את חסרי הישע, ואולי זאת הסיבה שהמבט ותחושת החמלה וההזדהות הופכות לאפקטיביות יותר באמצעותם. אין להן מעמד. לא תודעתי, לא חוקתי, הם שקופים כמו דומם. עם כל ההתפתחות המדהימה של העולם בכל כך הרבה תחומים, אנחנו עדיין ממשיכים להילחם בדרכים מטורפות שנשמעות בדיוניות. מעניינת אותי בחירה של דרכי פעולה, התנהגות אנושית והעלאת שאלות, למשל על הקונטקסט שבו כל האמצעים הופכים ללגיטימיים".

נעילת התערוכה: 15.04.2020